

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗАТОРА НАРКОПРИТОНУ

Козак В. Я.

У статті проводиться аналіз кримінально-правової характеристики особи-організатора кримінального правопорушення у вигляді організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, за що передбачено кримінальну відповідальність ст. 317 КК України. Зазначається, що кримінально-правова характеристика особи злочинця - це дані не лише про склад скоєного кримінального правопорушення, але й спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, одноосібний чи груповий характер злочинної діяльності, форму співучасті, інтенсивність кримінальної діяльності, наявність судимостей тощо. Дослідження проводилося на основі аналізу офіційних статистичних даних правоохоронних органів та результатів національної судової практики.

Пропонується висновок, що у переважній своїй більшості випадків, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України мав попередні судимості за те чи інше кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Більше того, у переважній більшості, поряд з організацією чи утриманням наркопритону особа одночасно вчиняє й інше кримінальне правопорушення, передбачене Розділом XIII КК України. Досить поширена практика (понад 55%) вчиняти організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у співучасті.

Ключові слова: наркопритон, кримінальна відповідальність, кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних речовин, наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори, особа злочинця, кримінально-правова характеристика особи злочинця.

Kozak V. Ya. Certain aspects of criminal law characteristics of the organizer of a drug den

The article analyzes the criminal and legal characteristics of a person who organizes a criminal

offense in the form of organizing or maintaining places for illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, which is criminalized by Article 317 of the Criminal Code of Ukraine. It is noted that the criminal legal characterization of the offender's personality includes not only data on the composition of the criminal offense committed, but also the direction and motivation of criminal behavior, the individual or group nature of criminal activity, the form of complicity, the intensity of criminal activity, the presence of criminal records, etc. The study was conducted on the basis of the analysis of official statistical data of law enforcement agencies and the results of national judicial practice.

It is proposed to conclude that in the vast majority of cases, the subject of a criminal offense under Art. 317 of the Criminal Code of Ukraine had previous convictions for a particular criminal offense in the field of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors and other criminal offenses against public health. Moreover, in the vast majority of cases, along with organizing or maintaining a drug den, a person simultaneously commits another criminal offense under Section XIII of the Criminal Code of Ukraine. It is quite common practice (over 55%) to organize or maintain places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in complicity.

Key words: drug den, criminal liability, criminal offenses in the field of drug trafficking, narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, personality of the offender, criminal legal characteristics of the offender.

Постановка проблеми. Кримінально-правова характеристика особи злочинця - це дані не лише про склад скоєного кримінального правопорушення, але й спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, одноосібний чи груповий характер злочинної діяльності, форму співучасті, інтенсивність кримінальної діяльності, наявність судимостей тощо. Така характеристика дає

уявлення про особу злочинця з кримінально-правових позицій. Ця група ознак виражає якості, властиві саме особі злочинця, а не якій-небудь іншій особі, наприклад, аморальній, порушника трудової дисципліни чи законослухняній людині. Комплексне вивчення особи злочинців не повинно обмежуватися встановленням окремих ознак, які часто поверхово характеризують особу, а має проводитись з необхідною глибиною у їх взаємодії, що є гарантією більш повного виявлення чинників генезису особи злочинця з метою застосування адекватних заходів для її корекції і не допущення скоєння нею нових кримінально протиправних діянь. Саме тому окрім дослідження особливостей кримінологічної характеристики особи, варто з'ясувати також особливості кримінально-правової характеристики особи, яка вчиняє організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Стан наукового дослідження. Примітно, що тема кримінальної відповідальності та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних речовин завжди була в центрі уваги багатьох вітчизняних дослідників, як-то А.М. Бабенка, В.В. Василевича, В.В. Голіни, О.П. Гороха, В.О. Глушкова, О.М. Джужі, О.О. Житного, А.П. Закалюка, О.М. Костенка, О.Г. Кулика, В.І. Осадчого, В.Г. Пшеничного, А.В. Савченка, М.І. Хавронюка, В.І. Шакуна та ін. Та попри це значна кількість питань, в тому числі, особливості кримінально-правової характеристики особи-організатора наркопритону, залишається наразі поза увагою.

Метою даної статті є аналіз особливостей кримінально-правової характеристики особи організатора організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Виклад основного матеріалу. Процес запобігання кримінальним правопорушенням потребує врахування неоднорідності злочинців. Різноманітні риси особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, зумовлюють критерії класифікації таких суб'єктів. У результаті систематизації певних рис чи зв'язків особи можна виокремити певні типи правопорушників.

У кримінології питання типології злочинців ретельно розроблені в працях відомих науковців [1, с. 170], однак типологія осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 317 КК України, потребує подальших досліджень.

Особливе значення у характеристиці особистості злочинця мають кримінально-правові ознаки, оскільки вони дозволяють встановити насамперед ступінь суспільної небезпеки суб'єкта кримінального правопоурушення.

Одним із критеріїв виокремлення різних типів особи злочинця визнають спосіб учинення кримінального правопорушення. Осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 317 КК України, залежно від виду суспільно небезпечного діяння, умовно можна поділити на:

- організаторів місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- осіб, що утримують ці місця;
- осіб, які надають приміщення для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Організатори місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів - це особи, які створюють зазначені місця шляхом підшукування приміщення, готування пристроїв для вживання, виробництва та виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, залучення клієнтів і співучасників, розроблення конспіративних заходів тощо.

Особи, які утримують місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, - це суб'єкти кримінального правопорушення, що підтримують функціонування таких місць шляхом матеріального забезпечення, охорони, залучення й обслуговування клієнтів, здійснення конспіративних заходів тощо. Ці суб'єкти кримінального правопорушення можуть володіти таким місцем чи розпоряджатися ним на інших підставах [2].

До прикладу. Особа 4 організував та утримував місце для виготовлення психотропних речовин у приміщенні літньої кухні свого домоволодіння, де окрім іншого, створив місце, для виготовлення психотропних речовин, розмістив об'єкти, які використовувалися для проведення дій в результаті яких відбувається перетворення речовин на готову до використання психотропну речовину обіг якої обмежено амфетамін, утримував місце для незаконного виготовлення психотропних речовин, що виразилося у сукупності дій пов'язаних з матеріальним забезпеченням, здійснював конспіративні заходи по захисту місця та забезпечував необхідним обладнанням, тим самим

створив сприятливі умови для виготовлення психотропних речовин. Своїми умисними діями, які виразилися у незаконній організації та утриманні місця для виготовлення психотропних речовин, Особа 4, вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 317 КК України [3].

До осіб, які надають приміщення для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, слід віднести тих суб'єктів кримінального правопорушення, які забезпечують можливість одній чи декільком особам використати їх приміщення в такий спосіб хоча б один раз.

Превентивне значення цієї класифікації полягає в забезпеченні правильної кваліфікації цих противних діянь і притягненні винних до кримінальної відповідальності. Значна частина осіб, які організують, утримують місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або надають приміщення з цією метою, вдається до немедичного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів. У зв'язку з цим осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, передбачені ст. 317 КК України, можна поділити на: 1) наркозалежних; 2) осіб, які не вживають такі засоби й речовини [4, с. 114-117].

Особи, які вживають наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, зазвичай організують, утримують зазначені місця чи надають приміщення для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів саме з метою одержання від їх відвідувачів чергової дози заборонених речовин в якості плати за власні послуги. Здебільшого це раніше судимі за злочин у сфері обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів, які перебувають на обліку в органах Національної поліції чи нарколога та вчиняють злочини саме через свою наркозалежність.

Наприклад, 51-річна одеситка дозволяла знайомим збиратися у неї вдома та вживали наркотики. Значиться, що під час обшуків вдома у жінки поліцейські виявили господиню та трьох її гостей - двох чоловіків і жінку. Усі четверо вживали наркотики, про що самі зізналися, і видали приладдя із залишками вжитого. На місці правоохоронці вилучили різні ємності з нашаруваннями канабісу та його екстракту. Як повідомили у поліції, майже рік тому за обладнання з наркотиками фігурантка отримала обвинувальний вирок суду у вигляді одного року обмеження волі з іспитовим терміном на один рік. Наразі одеситці повідомлено про

підозру та можливе покарання у вигляді 3 років позбавлення волі [5].

Особи, що не вживають такі засоби й речовини здебільшого вчиняють ці посягання з метою одержання прибутку, або ж з огляду на дружні відносини, співчуття та через недостатнє усвідомлення суспільної небезпеки своїх дій.

Наприклад. Особа 1 повторно, будучи особою, яка раніше притягувалася до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст.ст. 307, 309, 317 КК України, не маючи визначеного роду занять, з корисливих мотивів та з метою незаконного збагачення шляхом одержання як основного доходу коштів здобутих злочинним шляхом, попередньо домовившись із знайомою Особою 2 про систематичний збут останній за грошові кошти психотропної речовини (амфетамін), умисно виготовляв, зберігав з метою збуту в особливо великих розмірах у домоволодінні за проживання Особи 2, де вони спільно організували місце для вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. За перелічене, судом Особу 1 було визнано винним у вчиненні діянь, передбачених ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309, ч. 3 ст. 317 КК України та призначено покарання за сукупністю кримінальних правопорушень у вигляді 8 (вісім) років позбавлення волі з конфіскацією майна [6].

Залежно від категорії місць незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів правопорушників можна поділити на осіб, які створюють або утримують зазначені місця для виготовлення та вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, а також осіб, що створюють або утримують ці місця для виробництва таких засобів і речовин. У другому разі створюють так звані підпільні нарколабораторії, а правопорушниками зазвичай стають злочинні об'єднання у формі групи осіб за попередньою змовою, організованої групи, рідше - злочинної організації.

За глибиною та стійкістю злочинних проявів можна виокремити такі типи осіб, які організують або утримують місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та надають приміщення з цією метою:

– ситуативні злочинці - особи, які вперше вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 317 КК України;

– нестійкі злочинці - особи, які вчинили декілька кримінальних правопорушень, визначених ст. 317 КК України, або пов'язаних із

ними протиправних діянь, але не мали попередньої судимості за кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів;

– злісні злочинці - особи, які систематично вчиняють кримінально карані діяння, передбачені ст. 317 КК України, та пов'язані з ними протиправні діяння через наркотичну залежність із метою одержання вказаних речовин або іншої вигоди. Такі особи здебільшого раніше судимі за кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів.

Залежно від мотивів злочинної діяльності можна виокремити такі типи кримінальних правопорушників: наркотично залежних, корисливих та корисливо залежних.

Наркотично залежні вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з організацією або утриманням місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і надають приміщення з цією метою задля одержання та вживання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Корисливі правопорушники вчиняють ці кримінальні правопорушення задля одержання прибутку. Причому це можуть бути як значні, так і незначні кошти або інші матеріальні цінності.

Корисливо залежні вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з організацією або утриманням місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, та надають приміщення з цією метою як із метою одержання та вживання таких речовин, так і для одержання прибутку.

Залежно від кількісно-якісного складу осіб, які беруть участь в організації чи утриманні місць для незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також надають приміщення з цією метою, можна виділити суб'єктів, що вчиняють ці кримінальні правопорушення одноосібно чи в складі злочинних об'єднань.

В окремих випадках співучасниками організації або утримання місць для незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є навіть працівники правоохоронних органів. Запропонована типологія осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення зазначеної категорії, хоча й не є вичерпною та остаточною, однак суттєво сприяє розробці ефективної системи

запобіжних заходів протидії таким кримінальним правопорушенням.

Висновки. Таким чином, можна дійти висновку, що у переважній своїй більшості випадків, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 317 КК України мав попередню судимість за те чи інше кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Більше того, у переважній більшості, поряд з організацією чи утриманням наркопритону особа одночасно вчиняє й інше кримінальне правопорушення, передбачене Розділом XIII КК України. Досить поширена практика (понад 55%) вчиняти організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у співучасті. Таким чином, специфічні риси особи, яка вчиняє організацію або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мають використовуватися у практичній діяльності під час організації процесу запобігання цьому суспільно небезпечному явищу.

Література

1. Джу́жа О. М. Кримінологічна характеристика та типологія осіб, які поширюють ВІЛ-інфекцію. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Вип. 2. 2000. С. 169-177.
2. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26 квітня 2002 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>
3. Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду від 7 липня 2023 року у справі № 676/4569/23. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112037927>
4. Щирська В. С. Кримінологічна характеристика осіб, що організують або утримують місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та надають приміщення з цією метою. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Спецвип. 1. 2014. № 1. С. 114-117.
5. В Одесі жінка влаштувала у власній квартирі наркопритон. URL: <https://usionline.com/v-odesi-zhinka-vlashtovala-u-vlasnij-kvartyri-narkopryton/>
6. Вирок Городищенського районного суду Черкаської області від 16 серпня 2023 року у справі

№ 701/1537/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112880279>

7. Бабенко А. М., Конопельський В. Я., Чекмарьова І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.

8. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.

9. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання/ *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: науковий журнал. 2018. Спецвип. №1 (91). «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Д.: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16-26.

10. Бабенко А. М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис* № 1. 2021. С. 14-22.

11. Корнієнко М. В. Організаційно-тактичні засади проведення контрольної поставки наркотичних засо-

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

бів і психотропних речовин. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021. № 67. С. 278-283.

12. Корнієнко М. В., Головін Д. В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с.

13. Бабенко А. М., Палій М. В., Чекмарьова І. М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №1. 2023. С. 436-440.

14. Бабенко А. М. Адміністративно-правові та кримінологічні заходи у роботі поліції із запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 200-204.

Козак В. Я.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ